

ВИХОВАННЯ ХЛІБОРОБСЬКОЇ ЗМІНИ – ВАГОМИЙ НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ О.В. ГІТАЛОВА

ХЛІБОРОБСЬКОМУ РОДУ – НЕМА ПЕРЕВОДУ!

Дмитро Голуб

*Сонцем, що сяє в небесній блакиті,
Пахне скороночки скиб ...
Є найзначиміша дума на світі -
Дума про Хліб.*

Стаття присвячена проблемі місця хлібороба у світоглядній позиції кожного громадянина України і особливо молоді. Розкривається роль сільськогосподарського профтехучилища у реалізації ідей О.В.Гіталова.

Ключові слова: профорієнтація, профтехосвіта, формування вмінь і навичок спеціалістів сільського господарства.

Актуальність проблеми. Прописні істини існують для того, щоб їх наслідувати. Одна з таких – впровадження новітнього можливе на надійній основі, закладеній у минулому. Таким прикладом є життєвий та громадянський досвід Двічі Героя Соціалістичної праці Олександра Васильовича Гіталова. Його в світовій агропромисловій галузі особливе. Його знають аграрії у США, він до цього часу знаний у країнах східної Європи та СНД тощо. Чим же він відзначився і чому про нього мало знають в Україні?

Учень Новоукраїнської загальноосвітньої школи I-III ступенів Ігор Чепляк у рефераті «Господар своєї землі» написав «На жаль, наше молоде покоління мало що знає про видатних людей краю. Для них взірцем і кумирами є заморські герої. Тому я б хотів, щоб про наших славних земляків було більше інформації в музеї, школах, видавалися книги, брошури, в районному видавничому об'єднанні «Новоукраїнські новини» була сторінка «З історії рідного краю», тому що нам є ким пишатися і є на кого рівнятися». Таке узагальнення є актуальним і на часі.

Останні дослідження проблеми. За роки незалежності України про О.В.Гіталова в основному були публікації у ЗМІ у вигляді статей-спогадів. До 90-річчя від дня його народження була видана книга спогадів. Системних досліджень його творчого досвіду не було здійснено.

Мета статті. Привернути увагу фахівців, громадськості до проблем сільськогосподарського виробництва, поширити основні ідеї О.В.Гіталова та його послідовників щодо запровадження науково-обґрунтованих методів господарювання та підготовки висококваліфікованих кадрів.

Виклад основного матеріалу. Олександр Васильович не був визнаним літератором і не написав об'ємних книг, бо о 4 годині ранку виходив з дому і йшов на тракторну бригаду, а повертався до оселі пізно вночі. Так було з початку 1924 року, коли сім родин татарівців отримали землю, організували кооператив. Взяли державний кредит і придбали «Фордзон». тринадцятирічний Сашко став помічником тракториста, а через рік, після курсів трактористом. І так до 1941 р.

У грізні роки Великої Вітчизняної війни служив біля авіамоторів, готував літаки до бойових вильотів. Був одним із кращих у частині авіамеханіків. Сержант, нагороджений медалями «За оборону Кавказу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.»

Він любив землю-годувальницю. Осінню 1945 р. зійшов на станції Новоукраїнка і пішки попрямував до рідного села. В степу побачивши трактор, ліквідував несправність, сів за кермо і зорав поле. Це був для нього перший повоєнний день. Говорять, що він був простим хліборобом, з дужими мозолястими руками і мудрим добрим серцем. Напевне цього мало, він був хліборобом, який все своє серце, розум, здоров'я віддавав головному багатству Планети – Землі. Великий трудівник знав, що перш за все народові потрібен хліб. Хліб як джерело життя і як одвічна духовна святиня. І він свого часу показав усьому світу, що Україна – воістину світова житниця і на її землі працюють великі майстри хліборобської справи. Дякуючи величому трудовому подвигу нашого земляка, про Новоукраїнщину дізнався весь світ.

Працівники системи профтехосвіти сільськогосподарського напрямку діяльності впевнені, що О.В.Гіталов – це ціла епоха переведення сільського господарства на індустріальні рейки. Якраз наш земляк був ініціатором і палким поборником комплексної механізації сільськогосподарського виробництва – вирощування врожаю без затрат ручної праці. Його тракторна бригада була визнаною у світі лабораторією і полігоном, де випробовувалися новітні технології вирощування культур, нова техніка – трактори, комбайни, причіпні машини. Особисто О.В.Гіталов виявляв прискіпливість до того, наскільки нова техніка забезпечує зручні умови праці механізаторам. Головним для нього була турбота про людей, і це була вирішальна передумова усіх досягнень його бригади.

Головний хлібороб України добре розумів, що відплив молоді з села до міста нерідко є штучним, бо закономірно людина шукає собі місце в житті, де їй зручніше і комфортніше. Він розумів, що в селі потрібен сучасний на той час Будинок Культури і побудував його у Комишуватому. Для малечі споруджено три дитячі садки, учням добротну школу оснащену новітнім обладнанням, хліборобській зміні профтехучилище на 720 учнівських місця у м. Новоукраїнці.

Вирощений урожай диференціювався: частина продавалась державі, а решта йшла на переробку для розвитку колгоспів та радгоспів району. За активного сприяння О.В.Гіталова в Новоукраїнському районі побудовані комбикормовий та круп'яний заводи на комбінаті хлібопродуктів, потужна ремонтна майстерня райсільгосптехніки, залізничний вокзал, міжрайонна друкарня, лікарня, клуб цукрового заводу, чотири мости. А село Комишувате фактично перетворилося у сучасне селище з багатоповерховими житловими будинками з усіма зручностями в квартирах і багато інших об'єктів соціального призначення.

Послідовниками О.В.Гіталова в Новоукраїнському краї були п'ять Героїв Соціалістичної праці Анастасія Іванівна Балан, Віктор Степанович Андріяш, Лідія Микитівна Кравченко, Катерина Яківна Степаненко та Микола Мефодійович Цергій.

Завжди знаходив підтримку своїх колег Героїв Соціалістичної праці В. Андріяша з Новоукраїнки, В.Гуртового у с. Суботцях Знам'янського району, Аленькова з с. Пантаївка Знам'янського району, Двічі Героя Соціалістичної праці Л. Шліфера з с. Надлак Новоархангельського району.

Добру справу започаткувала адміністрація Новоукраїнського районного центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» провівши інтернет-конференцію на тему «Герої Соціалістичної праці Новоукраїнці», де учні Аліна Савенко, Альона Осипенко, Владислав Вакулєнко, Ігор Чепляк та інші виступили з яскравими рефератами. На їх твори надійшло багато відгуків і всі позитивні. Роста достойна зміна.

Олександр Васильович по-батьківськи, мудро піклувався про підготовку гідної хліборобської зміні. Він прагнув передати юному поколінню у спадок не лише дбайливо доглянуту землю, а й любов і повагу до землі, бажання і вміння з радістю трудитися на ній. Він говорив, що не треба вчити дітей бути хліборобами, механізаторами, а треба створити ситуацію, умови, за яких вони б хотіли вчитися, не могли б не вчитися на хлібороба. І він багато зусиль докладав, щоб таку ситуацію створити.

Враховуючи неоцінений досвід О.В.Гіталова працівники професійного навчального закладу «ПТУ № 40 м. Новоукраїнки» розуміють, що аграрний сектор економіки, на відміну від інших сфер, має свої особливості щодо впровадження інноваційних технологій. Насамперед, йдеться про те, що інноваційна діяльність не є одиничним актом упровадження якої-небудь новації. Це – цілеспрямована система заходів із розробки, впровадження, освоєння, виробництва, поширення нових ідей.

Одним з методів навчання, який дає змогу впроваджувати інноваційні технології є – продуктивні технології навчання. Потенціал продуктивних методик та технологій є досить високим і реалізація його в процесі викладання безпосередньо впливає на досягнення такого результату навчання як компетентність.

Спілкування з учнями на уроках і під час позаурочної роботи будуються за принципами поваги до особистості учня, на заняттях поєднуються різні види заохочення, що сприяє позитивній мотивації навчальної діяльності.

Практичне та професійне спрямування навчання предметів, системність впровадження міжпредметних зв'язків сприяє підвищенню інтересу учнів до навчання.

Рациональне поєднання змісту, форм, методів навчання та посилення практично – професійної складової у викладанні формують в учнів знання, уміння, навички відповідно до державних стандартів професійної освіти, сприяють формуванню компетентної особистості відповідальної за майбутнє, спонукає до отримання знань протягом всього життя.

Сучасне становище агропромислового комплексу вимагає застосування нових екологічно безпечних технологій вирощування соняшникових, зернових та технічних культур. Тому при підготовці кваліфікованих робітників педагогічні працівники навчального закладу приділяють увагу впровадженню інноваційних технологій сільськогосподарського виробництва за напрямками розвитку:

- використання широкозахватної техніки;
- ефективність обробітку ґрунту через впровадження технології мінімального обробітку ґрунту;
- оптимальна науково-обґрунтована сівоzmіна;
- внесення добрив згідно з результатами лабораторних досліджень;
- використання елітного насіння та гібридів світових оригінальних виробників;
- оброблення посівів сучасними засобами захисту рослин;
- дотримання технологічних строків догляду за посівами сільськогосподарських рослин.

Виробничий принцип О.В. Гіталова, який випереджав можливості свого часу, передбачав використовувати не окремий механізм, агрегат, а цілий машинний комплекс, який повністю забезпечує високопродуктивне виробництво за тією чи іншою сучасною технологією. Прикладом є машинний комплекс для вирощування зернових культур, соняшника та сої, які постійно вивчають та застосовують учні на полях навчального господарства.

Але одна з головних проблем, що існують нині парк сільгоспмашин на 80% укомплектований зношеною, морально застарілою технікою. Та вихід із ситуації є. Для впровадження нових технологій можуть бути використані комерційні, державні (муніципальні) і кооперативні машинно-технологічні станції (МТС), прокатні пункти, які взяли б на себе не тільки технічне обслуговування господарств і фермерів, а й навчання в сільськогосподарських училищах з метою впровадження нових прогресивних технологій.

О.В.Гіталов вважав, що науково-обґрунтована система основного обробітку ґрунту - один із дієвих заходів формування високих урожаїв сільгоспкультур. Агротехнічні заходи основного обробітку ґрунту є найенергоємнішими, але за їхньою допомогою вирішується багато завдань. Якість ґрунту визначається багатьма чинниками, але вміст у ньому органічної речовини (гумусу) заслуговує на особливу увагу. Наявність у ґрунті органічної речовини впливає на кілька найважливіших функцій ґрунту. Зокрема, органічна речовина підвищує здатність ґрунту втримувати вологу та поживні речовини, а також поліпшує його структуру та родючість. Високий вміст гумусу запобігає втратам, які можуть виникнути у результаті таких природних явищ як посуха, надмірна кількість опадів або спалахи хвороб рослин.

В навчальному закладі продовжуються започатковані новатором-механізатором підходи впровадження технологій, спрямованих на зниження енергоємності основного обробітку ґрунту, а також зменшення витрат робочого часу і коштів на його виконання. З урахуванням специфіки сучасних умов господарювання дедалі частіше у землеробстві знаходять своє місце новітні технології обробітку ґрунту. Йдеться про безполицевий, поверхневий, мінімальний та нульовий обробітки ґрунту. Безполицевий обробіток зменшує наслідки втручання в природне середовище ґрунту, збільшує вміст органічної речовини в ньому, поліпшує його структуру, регулює ґрантову температуру і дає змогу ґрунту втримувати більше вологи.

На ґрунтах, які обробляли без обертання орного шару, біологічна активність і біологічний різновид мікроорганізмів були найвищими. Для таких ґрунтів характерна підвищена здатність поступово та постійно накопичувати поживні речовини. Ці ґрунти мають кращу структуру порівняно з тими, на яких застосовували традиційну оранку.

Значна частина Кіровоградської області перебуває у зоні ризикованого землеробства, для якої характерні часті посухи та надмірне зволоження ґрунту. У результаті виникає потреба у скороченні строків основного обробітку ґрунту або у їхньому зміщенні. З огляду на це для якісного та вчасного обробітку ґрунту слід застосовувати нові технології та використовувати техніку, яка легко вписується у процеси підготування ґрунту з частими змінами виробничих умов.

Велику допомогу в навчанні нового покоління хліборобів надають підприємства, з якими тісно співпрацює навчальний заклад. Одне з них бригада № 2 сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю «Росія», яка з честю носить ім'я Героя Соціалістичної праці Віктора Андріяша. В минулому це була не просто одна з кращих тракторних бригад району, а й області. Сплинули роки, пішов з життя послідовник О.В.Гіталова Віктор Степанович Андріяш, але досвід роботи «андріяшівської бригади», який свого часу набув неабиякої популярності серед хліборобів усієї України і сьогодні бережуть та примножують в господарстві.

Як і колись, бригада лишається справжньою школою передового досвіду, де виховується любов до праці та прагнення досягати все кращих і кращих результатів. Щороку учні державного навчального закладу «Професійно-технічне училище № 40 м. Новоукраїнка» приходять сюди, щоб отримати можливість практично закріплювати знання. Їм в наставники дають мудрих старших товаришів, які при високих темпах обробітку землі ніколи не забували про якість. Тут не бояться довіряти молодим, бо переконанні, що довіра окрилює людину, зміцнює її права на хліборобській ниві. Колектив училища вже який рік клопоче про присвоєння йому імені О.В.Гіталова, проте уже декілька років у Міністерстві освіти і науки України рішення не приймається.

Навчаючи молодь використовувати енергоємну, широкозахватну, високотехнологічну техніку, сучасні методи підживлення та інтегрований захист рослин, нові високоврожайні, стійкі до екстремальних умов сорти, сучасні енергозберігаючі та екологічно безпечні технології навчальний заклад та сільськогосподарські підприємства готують кваліфікованих, конкурентоспроможних робітників, які в достатній мірі володіють інноваційними виробничими технологіями.

Висновок. Славний хлібороб О.В.Гіталов залишив в спадок нащадкам, обов'язок відповідального та бережливого відношення до найціннішого – землі. Система навчально-виховного процесу в державному навчальному закладі «Професійно-технічне училище №40 м. Новоукраїнка» спрямована на втілення традицій О.В.Гіталова та його послідовників.

БІБЛОГРАФІЯ

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 18.12.2008 ВВР.2009.– N 16. – С. 219
2. Мельник В.П. Інноваційний ресурс господарського розвитку / НАН України; Об'єднаний ін-т економіки – К., 2005. – С. 263

3. Чабан В. Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В. Г. Чабан // Економіка АПК. – 2006. – № 7. – С. 68–72.

4. <http://uk.wikipedia.org/>

5. . Калініченко Н.А. Трудова підготовка учнів сільської школи в Україні. Друга половина XIX-XX століття. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2007. – 744 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Голуб Дмитро Валерійович – заступник директора Новоукраїнського професійно-технічного училища №40 Кіровоградської області.

ХЛІБОРОБСЬКА ПЕДАГОГІКА ОЛЕКСАНДРА ГІТАЛОВА (27 ТРАВНЯ 1915 – 17 БЕРЕЗНЯ 1994)

Надія Калініченко

Стаття присвячена аналізу хліборобської педагогіки відомого державного діяча, автора «Думи про хліб», Дівчі Героя Соціалістичної Праці, бригадира тракторної бригади у селі Комишувате Новоукраїнського району, зачинателя руху наставників у підготовці молодой хліборобської зміни Олександра Васильовича Гіталова.

Ключові слова: Олександр Гіталов, хліборобська педагогіка, наставництво, молода хліборобська зміна.

Постановка проблеми. У розв'язанні відповідальних завдань, пов'язаних з вихованням молоді, залученням її до праці, важливу роль разом зі школою, сім'єю, відігравали наставники. Вони становили найбільш передову і свідому частину колгоспного селянства; мали високу майстерність, багатий життєвий досвід і моральні якості. З доброї волі, за покликом душі вони навчали молодь працьовитості, вдосконалення професійних умінь, виховуючи її на кращих трудових хліборобських традиціях.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідженням соціального інституту наставництва присвячені роботи І.С. Гічана, О.О. Любаря, Н.Г. Ничкало. Вони ґрунтувалися на досягненнях педагогічної та психологічної наук. Значна частина публікацій у періодичній пресі з проблеми наставництва належить зачинателеві цього руху О.В. Гіталову [1-3].

Наставництво у 70-80-ті роки стало важливим соціальним інститутом виховання молоді і передачі їй професійної майстерності. Наставництву, як найбільш індивідуалізованому інституту, який безпосередньо функціонував у виробничих умовах, була властива цілісність основних компонентів, що склали його сутність: професійне і моральне виховання робітничої молоді у праці.

Мета статті – проаналізувати соціально- педагогічну значущість наставницького руху як вагомого чинника передачі підростаючим поколінням хліборобського досвіду, пошани до праці, землі і хліба.

Виклад основного матеріалу. Перед наставниками учнівської молоді у 80-ті роки партійними директивами були визначені такі завдання: допомогти майбутнім робітникам оволодіти вибраною спеціальністю, засвоїти прийоми праці і технологічні процеси; адаптувати молодь до життя і діяльності трудового колективу; забезпечити зв'язок поколінь і традицій.

Наставники керували практичними заняттями учнів безпосередньо на виробництві, допомагали ланкам учнівських виробничих бригад вирощувати різні сільськогосподарські культури, відповідно до технологічних карт, на основі бригадного підряду; керували дослідницькою роботою в ланках; брали участь у проведенні уроків з трудового навчання, навчальних екскурсій на виробничі об'єкти, в організації конкурсів на кращого за професією. Авторитет наставників, як кращих представників соціального середовища, за оцінкою їх вихованців, визначався єдністю моральних, трудових і професійних якостей.

Наставники ж особливу увагу звертали на оцінку таких рис вихованців, як працьовитість, дисциплінованість, відповідальність, допитливість.

Система наставництва сприяла втіленню в діяльність учнівських виробничих бригад «школи юних гіталовців» як ефективного форми підвищення пізнавальної і трудової активності молоді. Молоді колгоспники високо оцінювали можливість удосконалити свої професійні знання і життєвий досвід у процесі спілкування з досвідченими наставниками [8-11].

Як правило, вихованці переймали кращі якості наставників, які служили їм основою для успішної трудової і громадської діяльності.

Приклади господарського ставлення до землі й техніки подавали учням наставники. Чіткий робочий ритм, висока дисципліна й культура праці, дбайливе ставлення до колгоспної власності – все це сприяло гармонійному вихованню школярів. Учні навчались цінувати майстерність хлібороба, його духовне багатство, усвідомлювати мету, заради якої людина вершить свій трудовий подвиг.

Дирекції шкіл спільно з правліннями колгоспів та активом учнівських виробничих бригад щороку розробляли детальні плани профорієнтаційної роботи, забезпечуючи послідовність і наступність у роботі з учнями різного віку. Виробленню в шкільній молоді стійкого інтересу до сільськогосподарських професій,